

14. Яценко Т., Іваненко Б., Євтушенко І. Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання. Частина 1. – К.: Главник, 2008. (Серія “Бібліотечка соціального працівника”). Бібліогр.: с. 173 – 175.

The problem of perception of the values by means of active social and psychological education (ASPE) method is elucidated in the article. The main principles of functioning of psyche in interconnection with deep-laid psychological values, which determine the subject's behaviour, are analyzed herein.

Keywords: the axiology, the value, the active social and psychological education, self-contradictions psyches.

Отримано: 22.02.2010

УДК 373.5.016:811.112.2:159.9

І.Л.Онуфрієва, Л.А.Онуфрієва

Проблеми самостійної роботи студентів у процесі оволодіння іноземною мовою (на дослідженні студентів немовних спеціальностей вишу)

Стаття розкриває проблему самостійної роботи студентів у процесі оволодіння ними іноземною мовою. Реформа загальноосвітньої, професійної та вищої школи передбачає підвищити питому вагу самостійної пізнавальної діяльності в процесі навчання, яка є важливою передумовою подальшої самоосвіти. Мета навчально-виховного процесу у виші – здатність студента до самостійної діяльності як риси особистості.

Ключові слова: самостійна робота, самоконтроль, навчальна діяльність, самоорганізація, самокерування, особистість, самостійність, іноземна мова, оволодіння.

Статья раскрывает проблему самостоятельной работы студентов в процессе овладения ими иностранным языком. Реформа общеобразовательной, профессиональной и высшей школы предусматривает повышение значения познавательной деятельности в процессе обучения, которая является важной предпосылкой дальнейшего самообразования. Цель учебно-воспитательного процесса в вузе – способность студента к самостоятельной деятельности как черты личности.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самоконтроль, учебная деятельность, самоорганизация, самоуправление, личность, самостоятельность, иностранный язык, овладение.

Опанування іноземною мовою є однією із складних і актуальних проблем педагогічної психології. Про це свідчить наявність великої кількості різноманітних спецкурсів, що існують у найрізноманітніших формах і видах. Проте всі відео- чи комп'ютерні курси, звичайно, жодним чином не применшують значення традиційного “урочного” способу навчання. Адже якщо певні знання, що стосуються значень слів чи фраз або формальних правил конструювання речень, можна набути через книжки, словники або “технічні” засоби, то організувати взаємодію научуваних так, щоб навчання іноземній мові не зводилось до діяльності запам'ятовування чи навіть мислення, а щоб це було справжнє учіння і справжня комунікація, може лише викладач, і то доклавши неабияких зусиль. У сучасних умовах стрімкого розвитку науки і техніки, швидкого накопичення та оновлення інформації неможливо навчити людину на все життя, важливо пробудити у неї інтерес до накопичення знань, навчити її вчитися. Це вносить новий акцент у соціальне замовлення суспільства школі. Психологи та педагоги стурбовані тим, щоб школа приділяла більше уваги підготовці учнів до активної самостійної діяльності. Як вказував Л.М. Фрідман, для того, щоб у кожній нашій людини праця набула форми самодіяльності, необхідно, щоб все її попереднє життя, вся її діяльність також набула форми самодіяльності. Реформа загальноосвітньої, професійної та вищої шкіл передбачає підвищити питому вагу самостійної пізнавальної діяльності в процесі навчання, яка є важливою передумовою подальшої самоосвіти.

Саме викладач і співучні можуть дати якісний зворотний зв'язок, і лише у груповій роботі можна не лише порівняти свій темп прирощення знань з темпом інших, але й подолати так званий психологічний бар'єр, що виникає тільки у реальному спілкуванні. Звернімо увагу на таку обставину, що за самою структурою заняття, на відміну від власне змісту заняття, вузівські “групи” з іноземної мови принципово не відрізняються від шкільних, і тому їхні функції де в чому збігаються. Зокрема, студентська чи шкільна група являє собою справжню “фантомну” групу на кшталт психотерапевтичних фантомних ситуацій [1, 3].

Фантомною групою (ситуацією) є така група, у якій моделюється, імітується спілкування реальних носіїв мови. З одного боку, в такій комунікації студент має можливість відпрацьовувати навички слухання іноземного мовлення (хоч і доволі грубо), і набагато краще

відпрацьовувати навички говоріння іноземною мовою. З другого боку, всі, звичайно, розуміють “несправжність” комунікаційної ситуації, і це зменшує страх опинитися незрозумілим і вчасно скоректувати невправність, при необхідності переходячи на рідну мову. В цьому плані традиційні “урочні” форми навчання неможливо замінити “технічними”, які є, власне кажучи, фактично видами заочного навчання.

Відтак викладач іноземної мови повинен зорганізувати спільну чи сумісну діяльність студентів на занятті. При цьому кожен студент має неповторні індивідуальні особливості, і кожна академічна група має неповторний “набір” індивідуальностей своїх членів, які викладач більшою або меншою мірою має враховувати у своїй роботі. З цього стає очевидним, що навчання іноземній мові має спиратися на індивідуальні особливості тих, хто навчається. У вузівському навчанні ця проблема має свої специфічні риси [8].

З одного боку, вузи являють собою своєрідне сито з просіювання за здібностями та інтересами. Система платного навчання дещо змінює вихідний розподіл вступників до вузів, але це більшою мірою стосується престижних на сьогодні спеціальностей. З другого боку, виш отримує вже досить дорослих людей, з уже, так би мовити, “відпрацьованими” і усталеними індивідуальними особливостями, в тому числі і у стилі навчально-пізнавальної діяльності (і, власне, інших видів діяльності також). Середня школа дає загальну, широку освіту, і започаткована нині спеціалізація шкільного навчання повинна бути такою, що не обмежує з раннього віку вибір дитини свого майбутнього щодо царини діяльності; вона повинна навчати і навчити школярів усього, чому тільки можна навчити. Тому, якщо завданням середньої школи стосовно індивідуальних особливостей є формування активної особистості і тому якнайбільший розвиток усього спектра індивідуальних особливостей, то на відміну від школи виш повинен підготувати вже зрілого фахівця, здатного до роботи у певній, інколи досить вузькій спеціальності. Виходячи з цього, вузівське навчання має більше спиратися на вже усталені індивідуальні особливості і тому відносно більшою мірою саме враховувати їх і відносно меншою мірою розвивати [2, 4, 8].

Вузівський викладач повинен визначити, які з індивідуальних особливостей є найбільш інформативними з точки зору міри їх придатності впливу, і наскільки їх визначення може бути прогностичним в аспекті пов’язаності з іншими особливостями навчальної та професійної діяльності; тобто намагатися визначити базові, основні, “системоутворюючі” індивідуальні особливості, на які варто звертати увагу більше всього.

Різні сторони самостійної діяльності студента, його самоорганізація, самокерування, самоконтроль і самостійна робота є предметом спеціальних досліджень. Здатність до самостійної діяльності при цьому як риса особистості студента стає метою всього навчально-виховного процесу. Для її формування у тісній єдності використовується прямий вплив викладача, тобто діяльність, яка виконується студентом у співпраці з викладачем, поряд з його непрямим впливом, коли він забезпечує і створює передумови для самостійної роботи студентів. Ефективна самостійна діяльність студентів неможлива, якщо вони не володіють відповідними вміннями і навичками навчальної праці. Часто слабка сформованість цих вмінь і навичок є причиною відставання й тих студентів, які за рівнем своїх здібностей могли б добре навчатися, при цьому невміння вчитися інколи сприймається як відсутність пізнавальної потреби та інтересів або як інтелектуальна пасивність.

Уміння і навички навчальної праці не варто ототожнювати з прийомами розумової діяльності, тобто інтелектуальними вміннями. Диференціація цих двох груп умовна, бо навчальні дії і прийоми розумової праці – це інтелектуальні операції. Часто прийомам навчальної діяльності відповідають повні аналоги серед прийомів розумової діяльності, іноді вони навіть збігаються [5].

Іноземна мова вимагає значно ширшого набору різноманітних навчальних умінь, тому що практичне оволодіння іноземною мовою передбачає високий рівень розвитку мовних умінь з читання, усного мовлення, аудіювання й письма. Кожне із цих умінь є складним психофізіологічним утворенням й може бути розділене на складові вміння і відповідні їм навчальні вміння. Водночас для засвоєння мовного матеріалу (лексики, граматики, фонетики) потрібні також певні навчальні вміння.

Пізнавальна діяльність людини неможлива без мислення, без активної самостійної розумової діяльності, спрямованої на розв’язання завдань, які постають перед нею. В усіх видах мовної діяльності інтелектуальний компонент є провідним. Той, хто читає і слухає, сприйнявши текст, аналізує його, отримуючи відповідну інформацію. Той, хто пише і говорить, планує і відбирає зміст висловлення, прогнозує його вплив на реципієнта. За належної організації педагогічного процесу вивчення іноземних мов позитивно впливає на загальний розвиток студентів і формування їх світогляду. Вплив розумового розвитку на навчання довели відомі психологи Л.В.Занков, Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов. Цілеспрямована робота викладача іноземної мови з розвитку мислення студентів сприяє підвищенню активності засвоєння іноземної мови, оволодінню

різними видами мовної діяльності. “Мовлення не є просто вербалізація, підшукування і підключування мовних ярликів до розумових сутностей, – зазначає О.О.Леонтьєв, – це творча інтелектуальна діяльність, включена у загальну систему психічної та іншої діяльності людини. Це – розв’язування пізнавального завдання, дія в проблемній ситуації, яка може здійснюватись і з опорою на мову” [6].

Однією із причин проблем самостійного читання є відсутність мотивації. Для більшості студентів читання на іноземній мові втратило своє основне завдання: отримання інформації, розширення світогляду, підвищення культурного рівня. І час від часу інтерес до читання знижується. Інша причина пов’язана з попередньою і полягає в тому, що при читанні іншомовного тексту студенти зустрічаються з труднощами: вони не знають значень багатьох слів, тому часто доводиться звертатися до словників, а це робить читання втомлюваним і нецікавим. Для того, щоб навчити студентів самостійному читанню на іноземній мові, потрібно:

- формувати мотивацію цього виду мовленнєвої діяльності, прививати інтерес до читання з фаху;
- навчити студентів долати мовні труднощі при читанні, вміти почерпати інформацію з тексту.

Формування мотивації читання на іноземній мові тісно пов’язане з самою діяльністю. В основі мотивації читання – усвідомлення студентами його користі й необхідності, а також відчуття задоволення, яке дає сам процес читання чи досягнення мети читання – отримання інформації. Якщо студент отримує від читання задоволення, тобто процес читання проходить успішно, то це, в свою чергу, посилює мотивацію читання, тому що існує тенденція до переключення всіх мотиваційних установок на найбільш успішні види діяльності. Проте не лише мотивація здійснює вплив на діяльність студентів, існує також і зворотній зв’язок. У процесі формування особистості діє й інший механізм – зміна мотивації під впливом поступової чи швидкої зміни сфери та умов діяльності. Важливим фактором тут є діяльність, яка спочатку не виходить далеко за межі потреб студентів, а потім формує нові потреби, інтереси й тим самим змінює мотивацію. Тобто, студент на початку може не мати визначеної потреби, стійкого інтересу до читання на іноземній мові, але він читає при певних обставинах. А потім під час читання виникають більш стійкі, адекватні по відношенню до цієї діяльності прагнення: інтерес до читання, прагнення отримати інформацію. За словами О.М. Леонтьєва, відбувається зсування мотиву на мету.

Отже, чим активніше студент долучається до читання на іноземній мові, тим більша потреба в читанні виникає в нього. Але

при цьому надто важливо, що він читає. Тут потрібні йому цікаві, фахові й доступні з мови матеріали, при читанні яких студенти змогли би реалізувати свою потребу в читанні, в отриманні потрібної інформації. На розуміння тексту впливає його комунікативна насиченість. Доцільно підібрані й добре опрацьовані цікаві тексти будуть сприяти цьому виду мовленнєвої діяльності. Потрібно озброїти їх апаратом, який допомагав би студентам орієнтуватися в текстах щодо їх змісту, давати завдання фахового, творчого характеру, які будуть націлювати увагу студентів на змістову сторону нового тексту, а також коментар, який частково знімав би мовні труднощі й полегшував би розуміння при самостійному читанні. Важливо добитися, щоб студенти багато читали вдома [7,8].

Студенти часто, як відомо, надають перевагу тому чи іншому предмету вузівського циклу, читають додаткову літературу, шукають інформацію з цього предмета. Тексти потрібно підбирати так, щоб кожен студент зміг би знайти в книзі для читання цікаві йому матеріали, бажано об’єднати тексти в тематичні розділи. Для того, щоб студент зміг швидко зорієнтуватися в розділі, доцільно подати резюме на початку кожного тексту. До тексту можна скласти завдання. Читання і виконання завдань повинні неодмінно приносити їм задоволення. Завдання до текстів допоможуть студентам краще усвідомити прочитане, виділити основне в змісті, зрозуміти ідею, сприятимуть мислительній діяльності.

Важливим є й інше завдання – навчання студентів подоланню мовних труднощів при самостійному читанні на іноземній мові. Доцільно навчати їх виділяти в тексті основні слова, в яких закладено основний зміст, визначати важливість інформації, розуміти загальний план викладу, об’єднувати окремі факти в змістове ціле, розвивати вміння ймовірного прогнозування.

Важливим залишається завдання навчання оглядовому читанню на іноземній мові, щоб студенти могли орієнтуватися в потоці іншомовної літератури, вибирати ті книги, які відповідають їхнім інтересам і фаховим установкам.

Специфіка іноземної мови потребує постійного формування і вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок учнів. У зв’язку з цим самостійна робота студентів набуває особливого значення: вона сприяє виробленню звички систематично з максимальною продуктивністю працювати над мовою у відведений час, продовжувати її вивчення у позаурочний час за допомогою різних засобів. І.Д.Салістра вказував: “Будучи правильно поставленою, самостійна діяльність дає змогу привести роботу учнів у відповідність з їх індивідуальними можливостями. Більш підготовлені учні не затримуються на рівнях,

які вони легко можуть подолати, а їхні слабше підготовлені товариші не будуть змушені виконувати непосильні для них завдання, як це буває, коли всі види робіт задаються фронтально, без урахування можливостей учнів”.

Індивідуальні форми організації самостійної роботи різних рівнів складності вимагають різної повноти знань, глибини узагальнень і висновків, різноманітних розумових і практичних дій, мають більші освітні можливості, порівняно із звичайними завданнями фронтального характеру. Диференціація та індивідуалізація самостійної роботи дають можливість розвивати пізнавальні здібності і мовні уміння всіх студентів з урахуванням їх здатності до оволодіння іноземною мовою; актуалізувати високу здатність до навчання в тих студентів, у яких вона є; запобігати відставанню слабших студентів. Досягти цього можна лише тоді, коли викладач добре знає досягнутий студентами рівень навченості, їхній потенціал, мотиви учіння, їх готовність до сприйняття та засвоєння нового матеріалу. Отже, важливою умовою ефективності самостійної роботи студентів є її контроль зі сторони викладача на всіх етапах. “Індивідуалізація навчального процесу передбачає його диференціацію, а диференціювати навчальний процес – значить зробити його доступним і всебічно результативним для всіх учнів”, – підкреслював О.П.Авдєєв.

Із психології відомо, що знання, отримані самостійно, шляхом подолання посильних труднощів, засвоюються міцніше, ніж отримані у готовому вигляді від викладача. Адже у ході самостійної роботи кожен студент безпосередньо контактує із новим матеріалом, концентрує свою увагу на ньому, мобілізуючи при цьому всі резерви інтелектуального, емоційного і вольового характеру. Залишатись при цьому нейтрально-пасивним він не може.

Через нечіткі пояснення викладача може початись гальмування у сприйманні студентів. Інколи викладачі, не задоволені результатом своїх неодноразових пояснень, дивуються, що вже декілька разів пояснювали той чи інший матеріал, але ефект був незначним, тому що в студентів склалась думка, що це пояснення їм знайоме і вони залишаються внутрішньопасивними, відповідно, не сприймаючими. Самостійна робота носить індивідуалізований характер. Саме в ній швидше всього можуть проявлятися мотивація, цілеспрямованість, а також самоорганізованість, самостійність, самоконтроль та інші властивості особистості. Саме самостійна робота учня може слугувати основою перебудови його позиції у навчальному процесі. Кожен студент постійно використовує джерело інформації залежно від своїх власних потреб і можливостей. Ця властивість самостійної роботи надає їй гнучкого адаптивного характеру, що значно підвищує

відповідальність кожного студента, зокрема, і підвищує його успішність [8].

У раціональному використанні самостійної роботи приховані значні резерви підвищення мотивації. Усне мовлення, говоріння, в першу чергу, здійснюється у присутності співбесідників. Але навчання говоріння передбачає певні підготовчі стадії, які гарантують спілкування, для яких самостійна робота є найбільш адекватною формою. Щодо читання, то цей вид діяльності здійснюється, в основному, читачем, наодинці із собою, тобто самостійна робота цілком йому відповідає. Аудіювання, як правило, відбувається в аудиторії, без підготовки, у присутності викладача. Тут немає місця для самостійної роботи. Проте у дисплейних класах студентам можна пропонувати аудіотексти для самостійної роботи і вони повинні бути готовими до неї. Вказані форми самостійної роботи допустимі у всіх групах, але обсяг і характер керування нею зі сторони викладача різняться.

До джерел інформації, якими користуються студенти в ході самостійної роботи, належать підручник, словники, лінгвокраїнознавчі довідники. Матеріал у цих джерелах підібрано відповідно до програми кожного курсу по рівнях. До важливого джерела інформації для самостійної роботи належать тексти підручника і додаткові тексти. При цьому необхідно прививати студентам ставлення до тексту як до авторитетного довідника, який є носієм смислової і лінгвістичної інформації. У текстах лексикограматичний матеріал подається з точки зору дослідницького пошуку по тексту, щоб можна було отримати з нього потрібну інформацію.

Самостійна робота протікає успішніше, коли вона носить добровільний характер. Тому викладач повинен створювати основи для зародження в студентів потреби у ній. Доцільним є стан речей, коли студенти відчули би дефіцит матеріалу для спілкування, який засвоюється. Для цього необхідно вказати їм на конкретне джерело інформації для заповнення цієї потреби.

Вказуючи на результат, до якого повинні прийти студенти, викладач створює передумови для самостійної роботи. Викликавши мотив і посявши інтерес до неї, викладач повинен забезпечити її проведення, залишаючись при цьому непомітним. Керування самим ходом самостійної роботи переслідує дві мети: місце засвоєння знань, розвиток навичок та умінь і одночасне оволодіння прийомами навчальної праці. У цій стороні самостійної роботи проглядаються передумови безперервної освіти.

Для керування самостійною роботою у розпорядженні викладача знаходяться такі дидактичні засоби, як пам'ятки, опори. Усі ці

дидактичні засоби керування самостійною роботою сприяють як більш міцному засвоєнню мови, так і формуванню методики студентів, здійснюють внесок у розвиток самоконтролю, який є вищим показником володіння іноземною мовою.

Самоконтроль передбачає здатність студентів до критичної оцінки своїх знань і дій та здійснюється всередині системи студента. Здатність до самоконтролю розвивається за рівнем оволодіння мовою і проходить стадії від зовнішньої, усвідомленої форми до внутрішньої, автоматичної. Самостійна робота з її можливостями, які активізують учіння, сприяє розвитку зовнішнього самоконтролю. До засобів зовнішнього самоконтролю відносять ключі і тести для самоперевірки. Зовнішній контроль, атрибут самостійної роботи, у навчальному процесі виступає у єдності з контролем учителя, який також є зовнішнім. Їх спільне застосування сприяє розвитку внутрішнього автоматичного контролю, завдяки якому студенти можуть зосередити свої думки на змістовному плані мовлення; вживання мовного матеріалу буде контролюватися автоматично, як це відбувається у рідній мові.

Самостійна робота і діяльність студентів під керівництвом викладача переслідують одну мету, але функція самостійної роботи – підготовка до мовлення, яка здійснюється за “кулісами”, робота з викладачем – це спілкування на “сцені”. Якщо далі використовувати ці вислови, то можна виділити спеціальну організаційну форму самостійної роботи на занятті – “репетицію”, під час якої відбувається інтенсивна підготовка до мовлення – студенти самостійно працюють із джерелами інформації, звертаються до пам’яток, використовують опори, засоби зовнішнього самоконтролю.

Наскільки студенти успішно оволодівають уміннями навчальної праці в ході самостійної роботи, затрачаючи на неї все менше часу і добиваючись кращих результатів, центр труднощів переноситься на самостійну роботу вдома [8,9].

Обсяг самостійної роботи на початковому етапі навчання невеликий. На середньому і старшому етапах навчання обсяг самостійної роботи зростає, вона здійснюється, в основному, при виконанні домашніх завдань. Тому викладачеві необхідно визначити, у яких групах і яку саме самостійну роботу їм потрібно пропонувати; рекомендувати джерела інформації, до яких бажано звернутися; підбирати види зовнішнього самоконтролю, способи поєднання самостійної роботи студентів із роботою під керівництвом викладача.

Звичайно, складна психолого-педагогічна й методична проблема, як самостійна робота студентів у процесі оволодіння ними іноземною мовою, вимагає цілої низки досліджень, адже основною

рисом особистості студента молодших курсів є його велике прагнення до самостійної, активної і творчої діяльності, яке обов’язково варто враховувати в процесі навчання іноземної мови у вищій школі. На кафедрах іноземних мов повинен знаходитись спеціальний матеріал, передбачений для самостійної роботи учнів. Якщо самостійна робота буде проводитись систематично, із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів, принципів загальної дидактики, загальної і педагогічної психології, психолінгвістики, психології мислення, навчання, особливостей пам’яті, особистості, вона, безперечно, сприятиме міцному засвоєнню навчального матеріалу з іноземної мови у поєднанні з розвитком прийомів навчальної праці.

Активні, інтенсивні методи навчання іноземної мови сприяють розвиткові внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови. Запропонована в роботі система навчальних впливів доводить ефективність такого навчання, яке передбачає специфічне компонування навчального змісту, заміну форм проведення занять, а також застосування певних, суто тренінгових прийомів. Це підтверджують результати порівняння рівня володіння іноземною мовою в групі, де здійснювалось експериментальне навчання, і в контрольній групі. Інтенсивні методи навчання іноземної мови у вищій є додатковими засобами сприяння особистісному зростанню студентів, зокрема підвищення пізнавальної мотивації, появи або усталення прагнення до самоосвіти, посилення самодетермінації та саморегуляції, тобто становлення суб’єктності.

Список використаних джерел

1. Александров Д.Н. Самоконтроль, самокоррекция и формирование учебно-познавательной активности // Контроль в обучении иностранным языком в средней школе / Под ред. В.А. Слободчикова. – М.: Просвещение, 1986.
2. Гальперин П.Я. Центральное звено в психологическом механизме речи на иностранном языке // Проблемы повышения эффективности преподавания иностранных языков. – Львов: Издательство ЛГУ, 1973.
3. Есипович К.Б. Управление познавательной деятельностью при изучении иностранных языков в средней школе. – М.: Просвещение, 1988. – 191 с.
4. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
5. Каспарова М.Г. О самоконтроле студента в учебном процессе // Психология и методика обучения иностранным языком / Под ред. В.А. Артемова и Н.И. Гез. – М.: Издательство МПШИЯ, 1968. – Т. 44.

6. Леонтьев А.А. Язык, речь и речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 212 с.
7. Маркова А.К. Психология усвоения языка как средства обучения. – М.: Педагогика, 1974. – 239 с.
8. Онуфрієва Л.А. Психологічна готовність до самостійної іншомовної діяльності // Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. – К., 2008. – Т.10, Вип. 7. – С. 362-371.
9. Пассов Е.И. Теоретические основы обучения иноязычному говорению в средней школе: Автореф. дис. д-ра психол. наук: 13.00.02 / Моск. гос. ин-т. – М., 1981. – 34 с.

The article opens the issue of independent work of students in the process of mastering their foreign language. Reform of secondary, vocational and higher education provides to increase percentage of independent cognitive activity in learning, which is an important prerequisite for further self-education. The purpose of the educational process had higher in – the ability of students to self-employment as personality traits.

Keywords: independent study, self-learning activities, self, samokeruvannya, personality, independent, foreign language acquisition.

Отримано: 7.02.2010

УДК 159.923:316.6

О.М.Павленко

Теоретично-психологічні основи дослідження соціальної компетентності дошкільників

Розглянуто проблеми соціальної компетентності у різних наукових сферах: політиці, психології, педагогіці, соціології та філософії. Виділено та описано функції, зміст і структури соціальної компетентності. Також розглядається вплив різних програм дошкільного виховання на формування соціальної компетентності дітей.

Ключові слова: соціалізація, навички взаємодії, самореалізація, відчуття, спілкування, вербальна компетентність, оперативна соціальна компетентність, комунікативна компетентність, его-компетентність.

Рассмотрены проблемы социальной компетентности в разных научных сферах: политике, психологии, педагогике, социологии и философии. Выделены и описаны функции, содержание и структуры социальной компетентности. Также рассматривается влияние разных программ дошкольного воспитания на формирование социальной компетентности детей.

Ключевые слова: социализация, навыки взаимодействия, самореализация, ощущение, общение, вербальная компетентность, оперативная социальная компетентность, коммуникативная компетентность, его-компетентность.

Соціалізація сучасного дошкільника відбувається у досить складних умовах. Адже традиційно дитина включалася у певну виховну систему й ставала носієм відповідного способу життя. Сьогодні проблема розриву поколінь стає особливо гострою, тому що старші покоління переживають ресоціалізацію. Відчутний також брак життєздатних спільностей людей, розпад традиційної родини, перенасиченість інформацією “антигуманного” змісту через засоби масової інформації, тощо.

Виходячи з гуманістичної парадигми, соціалізація може характеризуватися як процес засвоєння і використання дитиною у поведінці та діяльності системи духовно-моральних цінностей, в яку вона включена (Л. Виготський, І. Бех, В. Максименко, С. Максимова). Передусім це стосується формування в дітей відкритості до світу людей, виховання навичок соціальної поведінки, свідомого ставлення до себе як до вільної самостійної особистості та до своїх обов’язків, що визначаються зв’язками з іншими людьми, формуванням готовності до сприймання соціальної інформації, вихованням співчуття, співпереживання, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки.

Наукова розробка проблеми соціальної компетентності почалася у кінці ХХ століття. Психологи (Ю. Меля, К. Рубин, Л. Роуз-Креснор, У. Пфрінгстен і Р. Хінтч), соціологи (В. Ядов, А. Корнілова, І. Тетаренко), педагоги (Е. Коблянська, І. Песков, В. Кожевников) так чи інакше торкалися проблеми соціальної компетентності, описували та досліджували такі феномени: навички взаємодії, соціальну взаємодію, мотивацію, готовність до життя, поведінкові сценарії, хоча не завжди вживали термін “соціальна компетентність”. В теперішній час поняття “соціальної компетентності” не є остаточним, а дослідження розвитку дошкільних закладів освіти незавершеним.

Психолог М. Осоріна розглядає дитячий фольклор з точки зору соціальної компетентності. Вона визначає її як систему, що містить сформовані механізми навчання комунікативних умінь, які надають дитині можливість субкультурної готовності до виходу у доросле життя. Осоріна визначила, що чим старшою стає дитина, тим більш